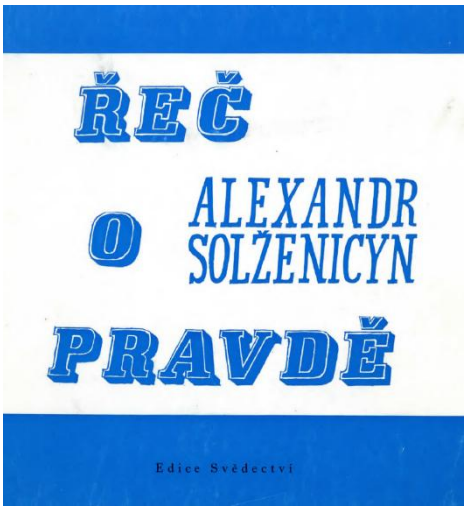
Newsletter
Československého dokumentačního střediska
říjen 2026

Uplynulý měsíc začal vzpomínkou na Václava Havla, symbol a aktéra disentu, nezávislého myšlení, přechodu mezi totalitou a demokracií a prvního desetiletí politického režimu nové České republiky. V různých městech a v rozličných formách si občané napříč profesemi a generacemi připomínali myšlenkový odkaz spojený s aktivní občanskou společností, aby se závěrem října zpřítomnil v rozsáhlých demonstracích proti přístupům české vlády ke kultuře a veřejnoprávním médiím. Nejen umělecká a mediální část veřejnosti vyslovuje značné znepokojení nad kroky, jakými vláda narušuje dosavadní praxi vyjednávání se zasaženými skupinami občanů, s opozicí a širokou veřejností o svých politických záměrech. V této společenské atmosféře je více než zřejmé, že dědictví nezávislého myšlení, pluralismu a spolupráce občanského hnutí z minulého století zůstává v mnoha ohledech pro současnost aktuální a inspirativní. Také proto zveřejňujeme další číslo našeho newsletteru, nejen k představení našich aktivit z uplynulého měsíce.

Václav Skořepa, výkonný ředitel ČSDS

Aktivity ČSDS v říjnu

Na začátku října se podstatná část veřejného prostoru napříč republikou nesla ve znamení připomínky nedožitých devadesátin dramatika, čelního představitele disentu a prezidenta přelomové doby soudobých dějin Československé a České republiky – **Václava Havla** (1936–2011). Na našem webu zpřístupňujeme řadu jeho esejí v původní, samizdatové podobě.

S Václavem Havlem, na kterého celý podzim intenzivněji vzpomínáme, jsou spojovány pojmy „**život v pravdě**“ a „ve lži“ k pojmenování občanského postoje nejen v totalitě. Stejné koncepty použil také o několik let dříve sovětský spisovatel a disident **Alexandr Solženicyn**. Nově se můžete na našem webu seznámit s jeho texty ve verzích, jak je vydala exilová nakladatelství Svědectví a Konfrontace. Jedná se o ***Řeč o pravdě*** (1972, na Západ propašovaná řeč k udělení Nobelovy ceny za literaturu v roce 1970) a ***Nežít se lží*** (1974).

Také jsme si 12. října připomněli **Den samizdatu**, který je loňského roku oficiálním významným dnem České republiky. Neformálně existuje již deset let, od roku 2016. Tehdy ho společně vyhlásily organizace, které se věnují dokumentaci domácí výroby neoficiálních tiskovin a knih v éře socialistického Československa – česká knihovna Libri prohibiti (Jiří Gruntorád), český dokumentační projekt Scriptum.cz (Miroslav Svoboda) a slovenský portál Samizdat.sk (Ján Šimulčík). Od roku 2021 je 12. říjen památným dnem na Slovensku. Na našem webu najdete elektronickou verzi několika samizdatových dokumentů a časopisů a publikací k fenoménu nezávislé literatury.

V říjnu oslavil své kulaté narozeniny významný historik československých soudobých dějin a člen správní rady našeho střediska – **Jiří Suk**. Při této příležitosti jsme uveřejnili laudatio od Viléma Prečana, který rekapituloval svou dlouholetou spolupráci s Jiřím Sukem a představil některé jeho základní vědecké práce.

Na začátku října zemřel **Jakub Schwarz Trojan** (1927–2026), evangelický teolog, pedagog, publicista, signatář Charty 77 a člen Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných. Po odebrání státního souhlasu k výkonu duchovenské činnosti v roce 1974 se živil jako ekonom a vedle aktivit spojených s obhajobou lidských práv pořádal také bytové semináře. V prvních porevolučních letech stál v čele Evangelické teologické fakulty Univerzity Karlovy (1990–1996). Se souhlasem **Tomáše Halíka** zveřejňujeme na našem webu jeho kázání, které pronesl na Trojanově pohřbu 23. října.

ČSDS spolupracuje s projektem **50 let Charty 77**, který sdružuje instituce a pamětníky spojené s dědictvím disentu a neoficiální kultury. Cílem projektu je upozornit na **výročí nejvýznamnějšího občanského hnutí** v soudobých dějinách Československa nejen v Praze, ale také v regionech a na Slovensku a podílet se na připomínkových akcích. Nově ho můžete sledovat také na Facebooku.

Výročí ČSDS

Jak Vás od začátku roku průběžně informujeme, letos si připomínáme **čtyřicet let od založení exilového Československého dokumentačního střediska nezávislé literatury**, předchůdce dnešního střediska. Při této příležitosti zpracováváme rozsáhlou sbírku o aktivitách, akcích a institucionálním vývoji ČSDS a některé výsledky budeme zveřejňovat na našem webu. K tomuto účelu jsme založili tematickou sbírku **Historie Československého**

dokumentačního střediska 1986-2026, ve které již nyní najdete tematický rozcestník k jednotlivým oblastem – minulé i současné – činnosti ČSDS.

Rádi bychom vyzvali ty z Vás, kteří se střediskem v jeho čtyřicetileté historii spolupracovali, abyste se s námi **podělili o své vzpomínky, dobové dokumenty nebo korespondenci**, která s ČSDS před i po roce 1989 souvisí. Neváhejte se ozvat na e-mailovou adresu: csds@csds.cz.

Nabídka knih

Na našem webu si můžete objednat knihy, které ČSDS vydalo nebo se na jejich vydání podílelo, a to za zvýhodněnou cenu! Můžete si také objednat **tematické balíčky publikací**, které představují konkrétní historický fenomén, událost nebo osobnost z různých perspektiv.

Doporučení

Na našem webu najdete zprávu **nové ředitelky Nadace Milana Šimečky Daniely Nemcové** o stavu organizace a jejích aktivitách navzdory vytrvalému tlaku vládních politiků na Slovensku. O předchozích politických snahách diskreditovat tuto občanskou organizaci jsme informovali také v loňském roce na našem webu.

Dovolujeme si upozornit na webový portál **iBadatelna**, který spravuje spolupracovník ČSDS a člen jeho dozorčí rady, publicista a badatel **Radek Schovánek**. Portál má za cíl představit **strukturu a fungování komunistických bezpečnostních složek** v Československu, zejména v období 1969–1989. Jádrem portálu je vyhledávač v údajích bezpečnostních složek ČSR/ČSSR z let 1948–1989. Doplňuje ho časová vizualizace organizačních struktur československé rozvědky a aparátu pro „boj proti vnitřnímu nepříteli“. Součástí jsou také slovník pojmů k totalitnímu režimu a jeho bezpečnostním službám, rozcestník domácích i zahraničních webů a archivních zdrojů a přehled legislativy a judikatury upravující přístup k dokumentům tajných služeb ve vybraných zemích bývalého východního bloku.

Z nových publikací upozorňujeme na:

kolektivní monografii k nejnovějšímu výzkumu o procesu s Rudolfem Slánským ***The Slánský Trial: A New History*** (Kateřina Čapková, Chad Bryant, Diana Dumitru; Oxford University Press 2026);

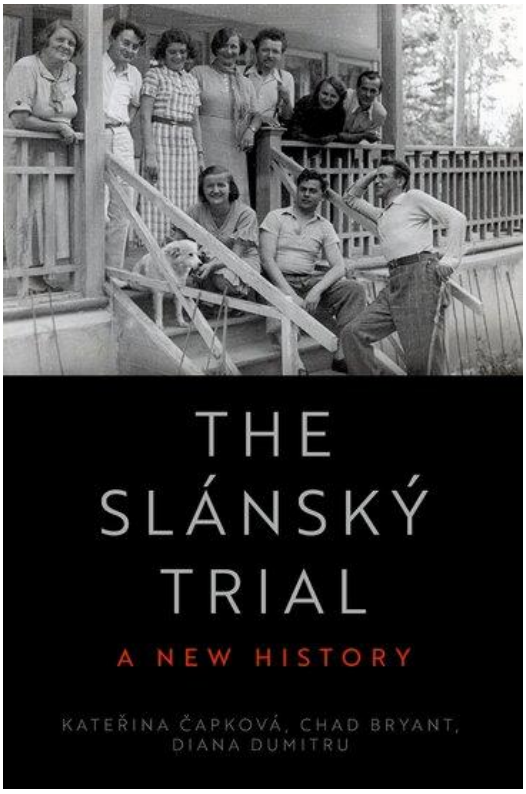
nové vydání jedné z prvních vědeckých publikací o Chartě 77 z roku 1981 – ***Charter 77 and Human Rights in Czechoslovakia*** (H. Gordon Skilling, Routledge 2026);

knižní rozhovor s psychoterapeutkou a disidentkou Věrou Roubalovou ***Jak to jenom říct*** (Barbora Postránecká, Vyšehrad 2026);

soubor studií a dokumentů k fenoménu rehabilitací v 60. a 70. letech v Československu ***Rehabilitace lidských tragédií*** (ed. Jaroslav Pažout, Ústav pro studium totalitních režimů 2026);

sborník ***Covert Action: National Approaches to Unacknowledged Intervention*** o tajných operacích bezpečnostních složek v historii různých států, který obsahuje studii *Czechoslovakia: Covert Measures in Peace and War* z pera Daniely Richterové, Petera Rendeka a Radka Schovánka (Magda Long et al. (eds.), Georgetown University Press 2026);

nové číslo berlínského odborného měsíčníku ***Osteuropa***, který se věnuje historii a společenské dění ve střední a východní Evropě. Číslo 5–6 se věnuje česko-německým vztahům a srovnávání historických zkušeností a mimo jiné přináší rozhovor ředitelky Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR Adély Gjuričové s Martinem Schulzem Wesselem, ředitelem Collegia Carolina, o historii česko-německého napětí, konfliktů a smiřování.

Dne 17. října oslavil své osmdesátiny jeden z předních polských disidentů a veřejných intelektuálů, publicista a šéfredaktor deníku Gazeta Wyborcza **Adam Michnik**. Upozorňujeme na jednu z mála zmínek, které se v českém veřejném prostoru objevily, a to na glosu diplomata a komentátora **Petra Janyšky** nazvanou *Adam Michnik, jedinečná postava polské společnosti*, dostupnou na webu Českého rozhlasu. Také doporučujeme kanál na YouTube s názvem *Alfabet Michnika*, kde tento intelektuál (polsky a anglicky) reflektuje některé **fenomény polské**

a obecně středoevropské minulosti, kultury a politiky. Prozatím vyšly tři díly: Antysemityzm, Bunt (vzdor) a Cenzura.

Od 23. října do 30. dubna 2027 můžete v **Muzeu literatury** navštívit novou výstavu *Hlasy z dálky: česká literatura v exilu 1948–1989*. Připravil ji tým pracovníků Památníku národního písemnictví pod vedením kurátorky jeho Literárního archivu **Michaely Kuthanové**. Výstava nabízí k nahlédnutí archivní dokumenty, svazky a ilustrace exilových publikací, které se týkají autorů jako Ivana Blatného, Vladimíry Čerepkové, Jiřího Gruši, Egona Hostovského, Sylvie Richterové, Jana Vladislava a dalších. K výstavě byl vydán katalog, doplněný o **studie literárních historiků a pamětníků**.

Prezident Petr Pavel vyznamenal u příležitosti státního svátku 28. října 51 osobností z politické, sociální, kulturní, sportovní nebo ekonomické sféry. Dovolujeme si vyzdvihnout některé z nich, které svým občanským postojem a nezávislou tvorbou přispěly k rozvoji demokratické společnosti navzdory době nesvobody nebo k současnému vyrovnávání s minulostí:

čtyři signatáři Charty 77, i když nebyli vyznamenáni pouze za činnost v disentu: **Jiří Dienstbier** (in memoriam), **Tomáš Hradílek**, **Vojtěch Sedláček**, **Jáchym Topol**;

s Dienstbierem byl vyznamenán také **Jaroslav Šedivý** (in memoriam) za budování porevoluční zahraniční politiky a vyjednání odchodu okupačních vojsk (které navazovalo na jejich disidentské představy o uspořádání Evropy);

sociální pracovnice **Elena Gorolová** se zásadně zasloužila o nápravu nespravedlnosti spáchané na Romkách, které byly v minulosti protiprávně sterilizovány;

spisovatelka **Kateřina Tučková** ve své literární tvorbě upozorňuje na historii ženských aktérek a citlivá místa české historie;

soudkyně **Eliška Wagnerová** (in memoriam) působila během své emigrace v 80. letech také v Rádiu Svobodná Evropa;

gymnastka **Věra Čáslavská** a režisér **Miloš Forman** (oba in memoriam), významní reprezentanti Československa ve svých oborech v druhé polovině 20. století, spojení s odmítnutím politického režimu po roce 1968;

účastník Pražského povstání **Vladimír Dvořák** a diplomat **Vladimír Vochoč** (in memoriam) byli vyznamenáni za odvahu během druhé světové války;

dětská ošetřovatelka a jedno z „Wintonových dětí“ **Milena Grenfell-Baines** aktivně šíří odkaz záchrany dětí Nicholasem Wintonem z Protektorátu Čech a Moravy.

O dalších zajímavostech z výzkumu a společenské reflexe soudobých dějin a o souvisejících aktivitách vědeckých, paměťových a kulturních institucí Vás průběžně informujeme na našem účtu na Facebooku.

Všechna dosavadní čísla Newsletterů ČSDS najdete na našem webu.

Děkujeme Vám za přízeň a přejeme příjemný sváteční Listopad!